

Determinanten van voorkeurstemproporties bij (sub-)lokale verkiezingen. De Antwerpse districtsraadsverkiezingen van 8 oktober 2000

Peter THIJSEN

Docent aan de Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen, Universiteit Antwerpen

Kristof JACOBS

Wetenschappelijk medewerker aan Departement Politieke Wetenschappen, Universiteit Antwerpen

I. Inleiding

Het Belgische proportionele verkiezingssysteem kenmerkt zich door het feit dat de politieke partijen geordende kieslijsten mogen indienen die evenveel kandidaten bevatten als er verkiesbare plaatsen zijn. In comparatief perspectief kan dit kiessysteem getypeerd worden als een evenredige vertegenwoordiging met open lijsten.¹ De kiezer heeft vervolgens de keuze tussen een lijststem (hoofdvakstem), waarbij gekozen wordt voor een partij, en één of meerdere voorkeurstemmen (naamstemmen), waarbij gekozen wordt voor individuele kandidaten binnen dezelfde lijst.² In België is er dus bij verkiezingen niet alleen sprake van competitie tussen de partijen, maar in principe ook van competitie binnen de partijen.³ Hoewel we over gedetailleerde informatie beschikken met betrekking tot de gebruiksmodaliteiten van de voorkeurstem,⁴ is er heel wat minder geweten over de factoren die bijdragen tot hogere dan wel lagere voorkeurstemproporties.

1. FARELL, D.M., *Electoral Systems. A Comparative Introduction*, New York: Palgrave, 2001, pp. 83-7.
2. DEWEERDT, M. Verkiezingen, in Deweerdt, M., C. De Ridder & R. Dillemans, *Wegwijs Politiek*, Leuven: Davidsfonds, 1994, pp. 265-82.
3. MARSH, M., The Voters Decide?: Preferential Voting in European List Systems, *European Journal of Political Research*, vol. 13, 1985, p. 365.
4. Voor actuele gegevens in dit verband zie SMITS, J. & B. WAUTERS, Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 13 juni 1999, *Res Publica*, vol. 42, 2000, pp. 265-99; WAUTERS, B., *De kracht van de voorkeurstem in stad en dorp*, Afdeling Politologie: Leuven, 2000 en WAUTERS, B., Het gebruik van voorkeurstemmen bij de federale parlementsverkiezingen van 18 mei 2003, *Res Publica, Politiek Jaarboek 2002*, vol. 45, 2003, pp. 401-28.

Hiervoor bestaat ogenschijnlijk een logische verklaring. Verschillende commentatoren hebben er immers op gewezen dat de greep van de Belgische kiezer op de toewijzing van de zetels binnen de partijen eerder beperkt is.⁵ De wetgever gaat er dan ook van uit dat een kiezer die een lijststem uitbrengt impliciet ook zijn/haar goedkeuring geeft aan de door de partij voorgestelde volgorde van de kandidaten.⁶ Daarom wordt de voorraad lijststemmen ook verdisconteerd in de toewijzing van de zetels aan de kandidaten voor wie het aantal voorkeurstemmen kleiner is dan het verkiesbaarheidscijfer.⁷ Aangezien men er van uitgaat dat een lijststemmer akkoord gaat met de door de partij voorgestelde volgorde vult men in eerste instantie de voorkeurstemmen van de eerst gerangschikte kandidaten aan totdat ze het verkiesbaarheidscijfer bereiken. Het gevolg van deze werkwijze is dat de zetels die een partij verwerft niet noodzakelijk naar de kandidaten gaan die de meeste voorkeurstemmen kregen. Bijgevolg is het niet ondenkbaar dat een kiezer die zich aangetrokken voelt tot een laaggerangschikte kandidaat er toch niet zal voor stemmen. Hij/zij weet toch dat de kans dat deze kandidaat verkozen geraakt nagenoeg nihil is. Kortom, een zoektocht naar de kenmerken die met zich meebrengen dat verkiezingskandidaten meer voorkeurstemmen krijgen, wordt in een dergelijke situatie al gauw een erg academische bezigheid.

De voorgaande institutionele legitimering gaat nochtans voorbij aan een aantal belangrijke evoluties. Zo zien we dat de politieke campagnes mede onder invloed van de media meer gericht zijn op het imago van individuele kandidaten en minder op partijprogramma's.⁸ Tegelijkertijd zijn er duidelijke aanwijzingen dat de beter opgeleide en geïnformeerde kiezer kritischer is geworden en zich minder identificeert met de politieke partijen.⁹ Beide evoluties vormen een verklaring voor het feit dat de kiezer sinds de jaren zestig minder voor partijen (lijststemmen) en meer voor individuele kandidaten (voorkeurstemmen) stemt.¹⁰ Voorts is het opmerkelijk dat de Belgische wetgever recentelijk de impact van de lijststemmen op de toewijzing van individuele kandidaten heeft ingeperkt. Vanaf de ver-

5. FARELL, D.M., *o.c.*, pp. 83-7.

6. MARSH, M., *o.c.*, blz. 367; WAUTERS, B., *o.c.*, p. 10; GEYS, B. & B. HEYNDELS, Influence of 'cognitive Sophistication' on Ballot Layout Effects, *Acta Politica*, vol. 38, 2003, p. 299.

7. Dit cijfer is gelijk aan het aantal nuttige stemmen – dit is het product van het aantal stemmen en het aantal zetels die een partij behaalt – gedeeld door het aantal zetels plus één. Alle kandidaten waarvoor het aantal voorkeurstemmen groter of gelijk is aan het verkiesbaarheidscijfer zijn rechtstreeks verkozen. In de mate dat er relatief veel lijststemmen worden uitgebracht en de spreiding van de voorkeurstemmen over de lijst relatief groot is, beschikt een partij dikwijls over meer zetels dan er kandidaten zijn waarvoor het aantal voorkeurstemmen groter of gelijk is aan het verkiesbaarheidscijfer.

8. POPKIN, S.L., *The Reasoning Voter*, Chicago: University of Chicago Press, 1994 (2nd ed.), pp. 79-81.

9. DALTON, R., Political Support in Advanced Industrial Societies, in NORRIS, P., *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*, New York: Oxford University Press, 1999, pp. 65-6.

10. MARSH, M., *o.c.*, p. 372; SMITS, J. & B. WAUTERS, *o.c.*, p. 270.

kiezingen van 2000 komt nog slechts de helft van de voorraad lijststemmen in aanmerking voor de aanvulling van de voorkeurstemmen. Last but not least gaat voornoemde institutionele legitimering veel minder op voor (sub-)lokale verkiezingen. Aangezien de kiezer op lokaal vlak altijd al aanzienlijk meer voorkeurstemmen uitbracht, is de partijpolitieke greep op de verkiesbaarheid van hun kandidaten veel geringer en dit zeker nu de impact van de lijststemmen gevoelig is teruggebracht.¹¹

Kortom, gegeven deze gewijzigde context is er dus wel degelijk nood aan onderzoek naar de determinanten van individuele voorkeurstemproporties en dit zeker bij (sub-)lokale verkiezingen. Gelukkig tasten we in dit verband niet volledig in het duister.¹² Niettemin steunen de schaarse studies die dit onderzoeksperspectief wel hanteren nagenoeg uitsluitend op objectieve administratieve gegevens van demografische of politieke aard, zoals geslacht, leeftijd en plaats op de lijst. Het spreekt voor zich dat hierdoor een aantal interessante sociaal-culturele factoren, zoals betrokkenheid in verenigingen en (media)bekendheid, buiten vizier blijven. In deze bijdrage kiezen we daarom uitdrukkelijk voor een geïntegreerde analyse, waarbij we naast de klassieke demografische en politieke karakteristieken ook een aantal sociaal-culturele kenmerken van de verkiezingskandidaten in rekening brengen ter verklaring van het aandeel van de voorkeurstemmen dat ze effectief verwierven.

II. De onderzoekscasus en de data

We zullen ons in deze analyse baseren op de Antwerpse districtsraadsverkiezingen van 8 oktober 2000. De keuze van deze particuliere electorale casus is niet toevallig. Het gaat hier om een bijzondere casus omdat er sedert de Antwerpse fusie van 1983 voor het eerst opnieuw verkiezingen¹³ werden georganiseerd op dit (sub-)lokale bestuursniveau.¹⁴ Een en ander brengt met zich mee dat de partijen bij deze verkiezingen grotendeels aangewezen waren op nieuwe kandidaten. 81% van de kandidaten stelde zich nooit eerder kandidaat voor verkiezingen.¹⁵ Retrospectief stemgedrag was dus in de meeste gevallen onmogelijk. Gegeven

11. WAUTERS, B., *o.c.*, p. 33.

12. ACKAERT, J., Het gebruik van de voorkeurstem bij de gemeenteraadsverkiezingen. Een terreinverkenning in de provincie Limburg, *Res Publica*, vol. 36, 1994, pp. 107-18; GEYS, B. & B. HEYNDELS, *o.c.*, p. 295-311.

13. Voordien bestonden er nochtans ook al districtsraden maar die hadden enkel een adviserende functie en de leden ervan werden niet verkozen maar aangeduid door de politieke partijen.

14. THIJJSSEN, P. & D. VAN ASSCHE, In het oog, in het hart? De Antwerpse districtsraadsverkiezingen en de kloof tussen burger en bestuur, *Res Publica*, vol. 44, 2002, pp. 523-49.

15. Het gaat hier om de kandidaten van de zes grootste partijen: Agalev, CVP, SP, VLD, VU-ID, Vlaams Blok.

dat "incumbency is the single most important factor in predicting candidates' vote share in city council elections",¹⁶ beantwoordt deze onderzoekscasus dus aan een quasi-experimentele conditie die anders zelden beschikbaar is in verkiezingsonderzoek.

In tegenstelling tot eerdere studies, die in hun verklaring enkel informatie betrekken die direct af te lezen is uit administratieve gegevens zoals kieslijsten, vullen wij deze aan met survey-gegevens van de kandidaten.¹⁷ We spitsten ons hierbij toe op de kandidaten van de zes 'traditionele' politieke partijen omdat deze in bijna elk van de negen districten een volledige kieslijst voorlegden. Dit wil zeggen dat we een schriftelijke vragenlijst voorlegden aan de 1201 kandidaten die opkwamen bij de Antwerpse districtsraads-verkiezingen in de loop van de maanden augustus en september van 2000. 612 kandidaten stuurden de enquête ingevuld terug. De respons was dus vrij hoog (bijna 51%) en ook de meeste relevante subgroepen bleken goed vertegenwoordigd te zijn. Niettemin was het aantal kandidaten van het Vlaams Blok dat de enquête terugstuurde toch opvallend lager dan bij de andere partijen (36,3% versus 55% bij CVP, en 43,5% bij VLD, 62,7% bij Agalev, 55,5% bij SP en 52,1% bij VU-ID21). Ook de allochtone kandidaten werden in mindere mate bereikt. Van de dertig allochtone kandidaten namen slechts negen deel aan de survey. Voor een gedetailleerde analyse van de non-respons verwijzen we naar bijlage 1.

Aangezien we het electorale succes van de individuele kandidaten willen verklaren, ligt het voor de hand dat we onze afhankelijke variabele baseren op het aantal voorkeurstemmen. Omdat de negen districten niet even groot zijn, deelden we dit cijfer door het totaal aantal voorkeurstemmen die de zes grote partijen behaalden in het district waar de kandidaat in kwestie opkwam.¹⁸

16. KREBS, T., The Determinants of Candidates' Vote Share and the Advantages of Incumbency in City Council Elections, *American Journal of Political Science*, vol. 42, 1998, p. 922.
17. Deze bevraging gebeurde met de steun van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en het Antwerps stadsbestuur.
18. Het was immers ook mogelijk om met lijstproporties te werken. Deze geven de proportie stemmen van de kandidaat ten opzichte van de andere kandidaten op de lijst weer (bijv. CVP-Deurne, Agalev-Borgerhout, CVP-Berchem, ...). De lijstproporties van alle kandidaten sommeren dan ook tot 54 (zes partijen x negen districten). Het gebruik van lijstproporties heeft echter twee nadelen. Allereerst zijn er grote verschillen tussen de negen districten wat betreft de lijstomvang. Deze varieert van 15 kandidaten in het kleinste district (Bezali) tot 33 kandidaten in het grootste district (Antwerpen). Bovendien waren niet alle lijsten volledig. Een tweede nadeel is dat lijsten relatief kleine gehelen zijn. Vooral bij onvolledige lijsten en in kleine districten vormt dit een probleem. Extreme scores zorgden er dan immers voor dat er onder de overblijvende kandidaten veel minder 'proportie' te verdelen valt, waardoor het voor een 'goede kandidaat' veel moeilijker is om op te vallen op een lijst met één of meerdere kandidaten met extreem hoge scores dan op een lijst zonder. Dit leidt ertoe dat sommige effecten kunstmatig worden verkleind of uitgegroot.

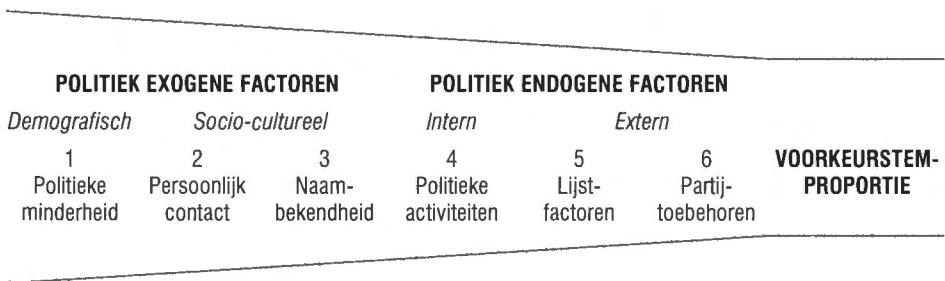
In formulevorm weergegeven, ziet dit er als volgt uit:

$$\frac{x_{ijk}}{\sum_{i=1}^{t_{jk}} \sum_{j=1}^6 x_i}$$

Waarbij x_{ijk} het stemmenaantal is van kandidaat x op de i^{de} plaats van de lijst van partij j (Agalev, SP, CVP, VLD, Vlaams Blok) in district k (Antwerpen, Berchem, Bezaal,¹⁹ Borgerhout, Deurne, Ekeren, Hoboken, Merksem en Wilrijk). Waarbij t_{jk} het aantal kandidaten is dat voorkomt op de lijst van partij j in district k .

III. Getrapt verklingsmodel en hypothesen

Aangezien de factoren die centraal staan in verschillende verklingsmodellen zowel inhoudelijk als temporeel niet altijd even dicht bij de afhankelijke variabele staan, zou het misleidend zijn om ze simultaan in het verklingsmodel te stoppen. Naar analogie met de 'causaliteitstrecther' van Campbell *et al.* vangen we daarom aan met onafhankelijke variabelen die inhoudelijk verder staan van de afhankelijke variabele (cf. politiek exogene factoren, zoals demografische en socio-culturele factoren) en voegen we gradueel onafhankelijke variabelen toe die veel meer affiniteit vertonen met de te verklaren politieke uitkomst (cf. politiek endogene factoren) (figuur 1).²⁰ Wel moeten we nogmaals benadrukken dat onze factoren niet verwijzen naar kenmerken van de kiezers, maar naar kenmerken van de kandidaten op de kieslijsten.

Figuur 1. Causale structuur van het verklingsmodel.

19. Bezaal: acroniem voor de samenvoeging van de prefusiegemeenten Berendrecht, Zandvliet en Lillo.

20. CAMPBELL, A., P. CONVERSE, W. MILLER, & D. STOKES, *The American Voter*, New York: John Wiley & Sons, 1966.

In totaal bestaat ons getrappt verklaringsmodel uit zes geneste deelmodellen. Het eerste deelmodel bestaat enkel uit demografische factoren. In de volgende cumulatieve stappen wordt telkens een variabelencategorie aan het verklaringsmodel toegevoegd. Dit wil zeggen dat pas in het zesde analysemodel alle onafhankelijke variabelen opgenomen zijn in de verklaring. In de volgende paragrafen zullen we achtereenvolgens ingaan op de theoretische uitgangspunten die aan de basis liggen van de factoren die in elk de zes geneste modellen worden geïntroduceerd.

A. Demografisch groepstoebehoren

Calhoun²¹ stelt vast dat individuen die deel uitmaken van een minderheidsgroep, hieraan steeds vaker een belangrijk deel van hun identiteit gaan ontleen. In de mate dat bepaalde socio-demografische groepen ondervertegenwoordigd zijn in de politieke structuren en/of op de verkiezingslijsten, is het dus niet ondenkbaar dat hun leden zich hierdoor laten leiden bij hun stemkeuze.²² Temeer daar ze hiertoe ook gestimuleerd worden door georganiseerde belangengroepen en in bepaalde gevallen zelfs door de overheid. Kenmerkend in dit verband zijn bijvoorbeeld de Belgische 'stem vrouw campagnes'.²³ Leden van ondervertegenwoordigde groepen, zoals vrouwen,²⁴ allochtonen,²⁵ jongeren, senioren en lageropgeleiden, zullen volgens deze verklaringslogica de voorkeur geven aan groepsgenoten omdat die hun belangen beter vertegenwoordigen.²⁶ Bovendien zullen sommige leden van politiek oververtegenwoordigde groepen die aanstoot nemen aan de onevenwichtige vertegenwoordiging ook geneigd zijn om voor vertegenwoordigers van ondervertegenwoordigde groepen te stemmen. In de mate dat de kiezers die behoren tot een politieke meerderheidsgroep niet geneigd zijn om voor groepsgenoten te stemmen, zullen kandidaten die behoren tot een relevante minderheidsgroep dus significant beter scoren.

21. CALHOUN, C., *Social Theory and the Politics of Identity*, Oxford: Blackwell, 1994.

22. HERRING, M. & J. FORBES, The Overrepresentation of the White Minority: Detroit's At-Large City Council, 1961-1989, *Social Science Quarterly*, vol. 75, 1994, pp. 431-45.

23. CARTON, A., Over de actie 'stem vrouw' en de plaats van de vrouw in de politiek (pp. 27-49) in Swyngedouw, M., J. Billiet, A. Carton & R. Beerten (eds.), *De (on)redelijke kiezer*, Leuven: Acco, 1998.

24. McDERMOTT, M., Voting Cues in Low-Information Elections: Candidate Gender as a Social Information Variable in Contemporary United States Elections, *American Journal of Political Science*, vol. 41, 1997, p. 270-83; HUDDY, L. & N. TERKILDSON, Gender Stereotypes and the perception of Male and Female Candidates. *American Journal of Political Science*, vol. 37, 1993, pp. 119-47.

25. Aangezien we niet beschikken over administratieve gegevens met betrekking tot de afkomst of de nationaliteit van alle kandidaten, baseerden we ons hiervoor in de eerste plaats op de naam van de kandidaten. Het is trouwens zeer aannemelijk dat ook de meeste kiezers deze 'shortcut' gebruiken wanneer ze het etnisch groepstoebehoren van de kandidaten willen achterhalen.

26. CUTLER, F., The Simplest Shortcut of All: Sociodemographic Characteristics and Electoral Choice, *The Journal of Politics*, vol. 64, 2002, pp. 466-90.

Amerikaans onderzoek toont bovendien aan dat kiezers bij hun stemkeuze sowieso vaker zullen teruggrijpen naar socio-demografische shortcuts als ze weinig geïnformeerd zijn over de inzet van de betrokken verkiezingen en het specifieke programmatorische profiel van de kandidaten.²⁷ Deze voorwaarde lijkt wel degelijk vervuld te zijn voor de Antwerpse districtsraadsverkiezingen van 8 oktober 2000, die het studieobject uitmaken van deze bijdrage. Uit een exploratie van de verkiezingspropaganda met het oog op deze verkiezingen,²⁸ blijkt dat de partijen nauwelijks onderscheid maakten tussen de gemeenteraadsverkiezingen en de districtsraadsverkiezingen. Bovendien stelden we vast dat de mate waarin de individuele districtsraadskandidaten zich inhoudelijk profileerden uiterst gering was.²⁹ Het lijkt dus weinig waarschijnlijk dat de kiezer goed geïnformeerd was over de districtsraadsverkiezingen en het programmatorisch profiel van de kandidaten en dit zou het belang van socio-demografische shortcuts bij de stemkeuze kunnen versterken.

Hypothese 1: Kandidaten die tot een socio-demografische groep behoren die ondervertegenwoordigd is in de politieke structuren en/of op de verkiezingslijsten, zoals vrouwen, allochtonen, jongeren, senioren en lageropgeleiden, krijgen significant meer voorkeurstemmen.

B. Gekendheid uit interpersoonlijk contact (sociale insertie)

In België zien we dat er veel meer voorkeurstemmen worden uitgebracht bij lokale verkiezingen. Deze bevinding lijkt alvast te suggereren dat de sociale afstand tussen kiezer en kandidaat op (sub-)lokaal niveau veel kleiner is. De kans dat kiezers bepaalde kandidaten kennen uit interpersoonlijk contact is dan ook aanzienlijk groter bij (sub-)lokale verkiezingen.³⁰ In die zin is het niet denkbeeldig dat kandidaten die een uitgebreid sociaal netwerk hebben beter scoren en dit misschien zelfs los van de politieke partij waarvoor ze opkomen.

Het is echter in het kader van deze studie vrijwel onmogelijk om de omvang van het sociale netwerk van de kandidaten op een directe wijze in kaart te brengen.

27. POPKIN, S., o.c.

28. We vroegen aan vijf personen om alle propaganda bij te houden die ze naar aanleiding van de verkiezingen aankregen. Het gaat hier dus om een steekproef en niet om een globaal overzicht van alle propaganda. Dit sluit namelijk beter aan bij de werkelijkheid. Bepaalde doelgroepen worden persoonlijk aangeschreven door de kandidaten, en sommige kandidaten bussen verkiezingskaartjes in de wijk waar ze wonen. Zodat niemand alle propaganda te zien krijgt. In totaal ging het om 45 folders, kaartjes en persoonlijke brieven uit de districten Antwerpen, Deurne, Wilrijk en Berchem.

29. Vaak hadden de individuele kandidaten wel kleine kaartjes die ze konden bussen. Deze waren echter te klein om inhoudelijk 'het verschil' te maken. Meestal ging het enkel om een fotootje en kort enkele personalia en aandachtspunten.

30. WAUTERS, B., De kracht van de voorkeurstem in stad en dorp, Afdeling Politologie: Leuven, 2000, p. 15.

Daarom maken we gebruik van een indirecte meting waarbij we ons richten op de kanalen via dewelke een kandidaat een sociaal netwerk kan opbouwen. Hierbij denken we in de eerste plaats aan de intensiteit van het verenigingslidmaatschap.³¹ In de mate dat het hier meestal gaat over verenigingen die lokaal gestructureerd zijn,³² vormen ze immers een prima vehikel voor de uitbouw van een sociaal netwerk. Een tweede kanaal dat hiertoe eveneens kan bijdragen, is het uitoefenen van een lokaal relevant beroep,³³ zoals bakker, leraar in de plaatselijke school of bediende van de plaatselijke bank. De intensiteit van deze cliëntrelaties heeft wellicht minder om het lijf dan de contacten die men in verenigingen kan opbouwen. Desalniettemin garanderen deze contacten toch dat men een kandidaat herkent.

Hypothese 2: Kandidaten die intensief participeren in het lokale verenigingsleven en/of een beroep uitoefenen waarbij ze veel contact hebben met lokale bewoners, krijgen significant meer voorkeurstemmen.

C. Bekendheid uit andere maatschappelijke sferen

In tijden waar het sociale weefsel steeds meer lijkt af te kalven, lijken de media evenwel een steeds belangrijker substituuat te vormen voor interpersoonlijke contacten.³⁴ Met de komst van de regionale televisie beschikken ook lokale politici over een interessant televisiemedium.³⁵ Het moet nochtans wel gezegd dat de aandacht voor de kandidaten van de districtsraadsverkiezingen ook hier eerder gering was. Er zijn echter nog andere mogelijkheden om bekendheid te

31. We baseerden ons hiervoor op de gesommeerde scores voor de intensiteit van het lidmaatschap (geen lid = 0; passief lid = 1; actief lid = 2; 'organiserend of bestuurslid' = 3) voor het lidmaatschap van verenigingen in een negental maatschappelijke sectoren (milieu, jeugd, cultureel, socio-cultureel, buurt, religieus, sport, advies en syndicaal). Het beeld van de omni-represente lokale politicus wordt alvast niet bewaarheid. Terwijl de maximale score 27 bedraagt, zijn het gemiddelde en de mediaan respectievelijk 4,57 en 4.
32. Hiervoor zijn wel degelijk aanwijzingen. We vroegen de kandidaten ook om de voor hen belangrijkste verenigingslidmaatschappen te vermelden. Deze belangrijkste lidmaatschappen bleken zich in overgrote mate in lokaal relevante verenigingen te situeren.
33. Voor deze variabele hebben we in eerste instantie een lijst aangelegd van beroepen waarbij men met relatief veel mensen in contact komt. 110 kandidaten bleken een dergelijk beroep uit te oefenen. In tweede instantie gingen we voor deze substeekproef na of ze hun beroep binnen de perimeter van het kiesdistrict uitoefenden. We steunden hiervoor op de pendeltijd van en naar de werkplaats. Kandidaten die een lokaal representatief beroep uitoefenden, mochten niet langer dan 15 minuten pendelen. In totaal weerhielden we op die manier 38 kandidaten.
34. STEIN, L. & A. FLEISCHMANN, Newspaper and Business Endorsements in Municipal Elections: A test of conventional Wisdom, *Journal of Urban Affairs*, vol. 9, 1987, pp. 325-36; McNAIR, B., *An Introduction to Political Communication*, London: Routledge, 1999.
35. LIESKE, J., The Political Dynamics of Urban Voting Behavior, *American Journal of Political Science*, vol. 33, 1989, pp. 150-74; KREBS, T., o.c.

verwerven. We denken daarbij bijvoorbeeld aan personen die in de showbizz hun sporen hebben verdiend, of aan bekende ondernemers.

Aangezien bekendheid tot op zekere hoogte een subjectief attribuut is – personen die bijvoorbeeld bekend zijn bij hoger geschoolden zijn niet steeds bekend bij lager geschoolden en vice versa –, is het voor een externe beoordelaar zeer moeilijk om te bepalen wie bekend is. We beroepen ons daarom op de beoordeling van de verantwoordelijken voor de lijstvorming om uit te maken of een kandidaat over een brede bekendheid beschikte.³⁶ We kunnen er namelijk van uitgaan dat deze lijstvormers een beter inzicht hebben in de bekendheid van de kandidaten die ze op de lijsten plaatsten. De door hen als kandidaten met bekendheid aangeduide personen werden door ons geselecteerd als BA's.³⁷

In vergelijking met de gemeenteraadsverkiezingen is het aandeel kandidaten op de districtsraadslijsten dat brede bekendheid verwierf via de media of in niet-politieke maatschappelijke sferen hoe dan ook eerder gering. Onderzoek van Fiske toont alvast aan dat de bekende kandidaten in een dergelijke situatie een groot comparatief voordeel hebben ten opzichte van hun niet-bekende collega's.³⁸ In het land van de blinden is één oog koning.

Hypothese 3: Kandidaten die een bekendheid hebben verworven in niet-politieke maatschappelijke sferen, krijgen significant meer voorkeurstemmen.

D. Gekendheid uit politieke activiteiten

Terwijl we eerder steunden op politiek exogene factoren zijn de volgende verklaringen gebaseerd op politiek endogene factoren. Zo ligt het voor de hand dat een kandidaat ook stemmen kan verwerven door actief campagne te voeren of dankzij de activiteiten die hij/zij ontplooidde in het kader van een politiek mandaat.³⁹

Alhoewel uit de analyse van een steekproef van de verkiezingspropaganda alvast blijkt dat vooral de hoger gerangschikte kandidaten beduidend meer te zien zijn

36. We baseren ons hier op mondelinge interviews met 53 verantwoordelijken voor de lijstvorming. Deze interviews werden afgenomen tijdens de maand september 2000, dit is ongeveer een maand voor de verkiezingen plaatsvonden. We vroegen de lijstvormers onder meer om de electorale troeven van de individuele kandidaten op hun lijsten te beoordelen. Dit stelde ons in staat de bekende kandidaten te identificeren. Omdat het hier gaat om bekendheid uit 'andere' maatschappelijke sferen, werden de kandidaten waarvan de lijstvormer aangaf dat hij/zij bekend was hetzij uit het verenigingsleven, hetzij uit politieke activiteiten hier niet opgenomen. Deze twee bronnen van bekendheid worden immers in rekening gebracht in stappen twee en vier.

37. BA's staat voor 'Bekende Antwerpenaars'.

38. FISKE, J., *Media Matters: Everyday Culture and Political Change*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994.

39. KREBS, T., o.c.

op verkiezingsdrukwerk, waren we uiteraard niet bij machte om elke kandidaat een score te geven voor de intensiteit van de gevoerde campagne. We steunen daarom op de subjectieve evaluaties van de kandidaten, die zichzelf een score gaven voor de tijd die ze investeerden in hun campagne.⁴⁰

Uit eerder onderzoek blijkt dat er bij (sub-)lokale verkiezingen een sterk *incumbency-effect* bestaat.⁴¹ Kandidaten die zich opnieuw verkiesbaar stellen voor een mandaat dat ze eerder ook al bekleedden, scoren doorgaans beter dan nieuwe kandidaten. We hebben er nochtans reeds op gewezen dat er bij deze districtsraadsverkiezingen strikt genomen geen sprake was van incumbents. De districtsraden bestonden voor 2000 immers enkel uit door de partijen aangeduide leden en hadden geen autonome bevoegdheden. In die zin is het dan ook geen verrassing dat er vroeger nog minder ruchtbaarheid werd gegeven aan de activiteiten van deze districtsraden in de media. Niettemin is het plausibel dat hun leden via allerlei vormen van dienstbetoon iets beter gekend zijn door de districtsbewoners.⁴² Hetzelfde geldt ook voor bestuursleden van politieke verenigingen,⁴³ gemeenteraads- en provincieraadsleden, die weinig aandacht krijgen van de media en die we dan ook doorgaans niet weerhielden als bekende Vlamingen.

Maar ook kandidaten die wegens hun naam duidelijk herkenbaar zijn als een verwant van een bekende politicus kunnen profiteren van diens naambekendheid uit politieke activiteiten en komen dus in aanmerking. Aangezien de lijstvormers het best geplaatst zijn om dergelijke 'troeven' te herkennen, steunden we op hun beoordeling om deze verwanten te identificeren.

Hypothese 4: Kandidaten die intensief campagne voeren en/of in het verleden reeds een politiek mandaat bekleedden en mogelijkerwijze via allerhande vormen van dienstbetoon meer gekend zijn bij de districtsbewoners en/of duidelijk aan een bekende politicus verwant zijn, krijgen significant meer voorkeurstemmen.

E. Lijstkenmerken

Bij de vorige verklaringslogica steunden we enkel op politieke endogene factoren die eigen zijn aan de afzonderlijke kandidaten. Maar eerder wezen we er reeds op

40. De facto gebruikten we een 6-puntenschaal gaande van 'zeer veel tijd' (1) tot 'geen tijd' (6). De correlatie tussen de scores op deze schaal en de plaats die men bekleedt op de lijst bedraagt trouwens 0,17 en is significant op het 0.01-niveau.
41. ACKAERT, J., o.c.; KREBS, T., o.c.; DESPOSATO, S. & J. PETROCIK, The Variable Incumbency Advantage: New Voters, Redistricting, and the Personal Vote, *American Journal of Political Science*, vol. 47, 2003, pp. 18-32.
42. ACKAERT, J., o.c., p. 114.
43. 86,4% van de districtsraads-kandidaten blijkt op het moment van de bevraging ook effectief lid te zijn van de partij waarvoor hij/zij kandideert. In die zin zijn nagenoeg alle kandidaten lid van een politieke vereniging. Daarom baseren we ons hier enkel op het feit of kandidaten al dan niet een bestuursmandaat bekleeden binnen een politieke vereniging.

dat ook de partijen een belangrijke greep kunnen hebben op de verkiesbaarheid van hun kandidaten en dus op het aandeel van de voorkeurstemmen dat ze verwerven. De door de partijen gekozen lijstvormer(s) bepalen immers de volgorde van de lijst. In de mate dat de kiezer zich bewust is van het feit dat het bestaande kiessysteem de hoogst gerangschikten nog altijd bevoordeelt, zijn zij misschien eerder geneigd om hun stem te geven aan iemand die hoger is gerangschikt. Bepaalde kiezers geven hun stem immers bij voorkeur aan iemand die een reële kans maakt om verkozen te raken. Onderzoek van Ackaert in de provincie Limburg bracht alvast aan het licht dat de plaats die een kandidaat op een lijst betreft, een significant effect heeft op het aantal voorkeurstemmen dat de kandidaat behaalt.⁴⁴

Hypothese 5: Kandidaten die een hogere plaats betrekken op de kieslijsten behalen significant meer voorkeurstemmen.

Bij de voorgaande hypothese kreeg de plaats op de lijst een continue vertaling. Dit is misschien niet optimaal aangezien het verschil tussen een eerste en een zesde plaats uiteraard veel groter is dan tussen een elfde en een zestiende plaats. Bovendien kan de reden waarom men voor een hoger gerangschikte stemt, ook ingegeven zijn door het feit dat men zo weinig mogelijk tijd wil doorbrengen in het stemhokje. Bijvoorbeeld, omdat men toch geen enkele kandidaat kent. Een kiezer zal in dit geval niet de moeite nemen om de hele lijst te doorlopen. Daarom zijn we van oordeel dat het 'plaatseffect' in eerste instantie tot uiting komt bij de lijsttrekker.

Hypothese 5a: De lijsttrekker krijgt significant meer stemmen.

Volgens diezelfde logica kan dit plaatseffect in tweede instantie voordelig zijn voor kandidaten die op de lijstduwersplaats staan. Deze plaats is immers eveneens makkelijk terug te vinden op een lijst. Daarnaast is het in België een gangbare praktijk om hiervoor prominente politici in te zetten en deze een lijst te laten 'ondersteunen' vanop de lijstduwersplaats. Mogelijk ligt deze 'gewoonte' aan de basis voor een zelfbestendigend effect dat zich ook laat voelen wanneer een niet (zo) prominent politicus de lijst duwt.

Hypothese 5b: De lijstduwer krijgt significant meer stemmen.

Door het feit dat men bij de Antwerpse districtsraadsverkiezingen met de computer stemt en de meeste lijsten niet in één kolom op het computerscherm kunnen worden weergegeven, is er ook sprake van 'valse lijsttrekkers'. Dit zijn kandidaten die bovenaan de tweede of derde kolom staan. Op basis van de bovenvermelde 'tijdsbeperkingslogica' zou er hier eveneens een *primacy effect* kunnen optreden.

44. ACKAERT, J., o.c., p. 114.

Hypothese 5c: De kandidaten die geen lijsttrekker zijn maar die toch bovenaan het computerscherm verschijnen (valse lijsttrekkers; eerste van de tweede/derde kolom) krijgen significant meer voorkeurstemmen.

Het is ook mogelijk dat bepaalde kiezers tegelijkertijd rekening houden met de plaats op de lijst en één of meerdere van de eerder vermelde factoren. Omdat er in dit verband schier eindeloze mogelijkheden bestaan, beperken we ons in deze context tot één van de meest relevante combinaties, met name de 'eerste vrouw'. Iemand die een lid van een 'politieke minderheidsgroep' verkozen wil zien, doet er immers het best aan om voor de hoogst gerangschikte te stemmen.

Hypothese 5d: De eerste vrouw op de lijst behaalt significant meer voorkeurstemmen.

F. Partijtoebehoren

In de vorige vijf verklaringslogica's hielden we geen rekening met de specificiteit van de lijst waarop men kandideert. Het spreekt nochtans voor zich dat veel kiezers, ook bij (sub-)lokale verkiezingen, in eerste instantie kiezen voor een partij en dit omwille van ideologische en/of strategische redenen. In dit geval komen enkel de kandidaten die op de lijst van de geprefereerde partij staan in aanmerking voor een voorkeurstem. Dit betekent dat kandidaten die op de lijst van een populaire partij staan⁴⁵ waarschijnlijk sowieso beter scoren.

Hypothese 6: Kandidaten die op de lijst van een populaire politieke partij staan, behalen significant meer voorkeurstemmen.

IV. De resultaten

In tabel 1 geven we de resultaten van de zes geneste regressieanalyses weer. In de eerste regressieanalyse bevat het model enkel socio-demografische factoren. In de volgende vijf modellen voegen we achtereenvolgens factoren toe die peilen naar de sociale insertie, de bekendheid uit niet-politieke maatschappelijke sferen, de politieke ervaring, de plaats op de kieslijst en de politieke partij van de kandidaat. Bij de bespreking van de effecten van deze onderscheiden factoren zullen we tabel 1 zowel horizontaal als verticaal bekijken.

45. Ackaert (o.c., p. 113) gebruikte in dit verband het totale stemmenaantal als predictor voor de individuele voorkeurstemmen. Anders geformuleerd, vond hij dat naarmate een lijst in een gemeente meer stemmen haalde, de kansen van de individuele kandidaten op een lijst toenamen. Wij steunen enkel op de variabele 'partij' omdat de kiezer op het moment van de verkiezingen uiteraard nog geen weet had van de electorale uitkomst, en hij/zij er dus geen rekening mee kon houden bij zijn stem. Het is namelijk ons opzet om de voorkeurstemproporties van kandidaten te verklaren aan de hand van factoren die exogeen zijn aan het kiesproces.

Tabel 1. Algemene analyse.

	1	Beta	2	Beta	3	Beta	4	Beta	5	Beta	6	Beta
	Demografisch groepstoebe- horen		Gekendheid uit interper- soonlijk contact		Bekendheid uit andere maatsch. sferen		Gekendheid uit politieke activiteiten		Lijst- kenmerken		Partijtoe- behoren	
1	Vrouw	0,018	Vrouw	0,031	Vrouw	0,037	Vrouw	0,086*	Vrouw	0,070*	Vrouw	0,078**
	Laaggeschoold	-0,044	Laaggeschoold	-0,044	Laaggeschoold	-0,027	Laaggeschoold	-0,003	Laaggeschoold	0,025	Laaggeschoold	0,004
	Allochtoon	0,070	Allochtoon	0,076	Allochtoon	0,076	Allochtoon	0,097*	Allochtoon	0,101***	Allochtoon	0,103***
	Leeftijd: Jongere	-0,055	Leeftijd: Jongere	-0,056	Leeftijd: Jongere	-0,044	Leeftijd: Jongere	-0,027	Leeftijd: Jongere	0,002	Leeftijd: Jongere	0,017
	Leeftijd: 65+'ers	-0,076	Leeftijd: 65+'ers	-0,066	Leeftijd: 65+'ers	-0,057	Leeftijd: 65+'ers	-0,063	Leeftijd: 65+'ers	-0,004	Leeftijd: 65+'ers	-0,018
2			Lokaal representatief beroep	-0,054	Lokaal representatief beroep	-0,046	Lokaal representatief beroep	0,000	Lokaal representatief beroep	-0,006	Lokaal representatief beroep	-0,004
			Intensiteit lidmaatschap verenigingen	0,114**	Intensiteit lidmaatschap verenigingen	0,127**	Intensiteit lidmaatschap verenigingen	0,080	Intensiteit lidmaatschap verenigingen	0,057	Intensiteit lidmaatschap verenigingen	0,052
3					Bekendheid	0,153***		0,180***		0,157***		0,163***
4							Tijd in campagne	0,184***	Tijd in campagne	0,097***	Tijd in campagne	0,091***
							Verwantschap	0,098*	Verwantschap	0,085***	Verwantschap	0,070**
							Ooit al gezeteld in een districtsraad	0,208***	Ooit al gezeteld in een districtsraad	0,044	Ooit al gezeteld in een districtsraad	0,010
							Ooit al verkozen	0,184***	Ooit al verkozen	0,136***	Ooit al verkozen	0,137***

Tabel 1. Algemene analyse (vervolg).

	1	Beta	2	Beta	3	Beta	4	Beta	5	Beta	6	Beta
	Demografisch groepstoeb- horen		Gekendheid uit interper- soonlijk contact		Bekendheid uit andere maatsch. sferen		Gekendheid uit politieke activiteiten		Lijst- kenmerken		Partijtoe- behoren	
5									Plaats op de lijst	0,142***	Plaats op de lijst	0,171***
									Lijsttrekker	0,629***	Lijsttrekker	0,624***
									Lijstduwer	0,056	Lijstduwer	0,077**
									Valse lijsttrekker	0,051	Valse lijsttrekker	0,051
									Eerste vrouw	0,104***	Eerste vrouw	0,104***
6											SP	0,063
											CVP	0,059
											VU-ID	-0,103***
											VLD	0,056
											Vlaams Blok	0,167***
a	7,148.10 ⁻³		5,902.10 ⁻³		5,437.10 ⁻³		3,289.10 ⁻³		4,574.10 ⁻³		4,180.10 ⁻³	
R ²	0,004 (F = 0,216)		0,016 (F = 0,032*)		0,037 (F = 0,002**)		0,181 (F = 0,000***)		0,636 (F = 0,000***)		0,678 (F = 0,000***)	
N	612		587		580		572		537		537	

* = significant tot op 0,05; ** = significant tot op 0,01; *** = significant tot op 0,001

A. Demografisch groepstoebehoren

Scoren kandidaten die behoren tot een demografische groep die ondervertegenwoordigd is in de politieke structuren, significant beter? Wanneer we in tabel 1 naar de resultaten van het eerste verklaringsmodel kijken, valt op dat de demografische variabelen *an sich*, nauwelijks van invloed blijken te zijn. Geen enkele van de vijf betrokken variabelen oefent een statistisch significant effect uit en samen verklaren ze slechts 0,4% van de variantie van de voorkeurstemproporties per district.⁴⁶ In eerste instantie moeten we dus concluderen dat demografische factoren niet of nauwelijks meespelen. Hypothese 1 kan dus verworpen worden.

Toch blijkt bij nader toezien dat twee demografische variabelen, met name allochtoon en geslacht, duidelijk aan verklaringskracht winnen als andere factoren aan het verklaringsmodel worden toegevoegd.

Vrouwelijke kandidaten behalen immers vanaf model vier significant meer ($\alpha = 0,05$) voorkeurstemmen dan hun mannelijke collega's ($\beta = 0,09$). De verklaring voor dit *suppressor*-effect is dat vrouwelijke kandidaten nog meer dan hun mannelijke collega's 'nieuw' zijn in de lokale politiek, en doorgaans dus geen ervaring hebben als lid van de vroegere niet rechtstreeks verkozen districtsraden.⁴⁷ Een en ander lijkt er dan ook op te wijzen dat het vooral de controle voor districtservaring is die de verklaringskracht van de variabele 'vrouw' de hoogte in stuwde. Na toevoeging van lijstfactoren in model vijf lijkt de verklaringskracht echter terug te dalen ($\beta = 0,07$). Dit is evenwel slechts schijn want een deel van het effect wordt op dat moment opgeslorpt door de variabele 'eerste vrouw'.⁴⁸ Deze variabele belichaamt immers bij uitstek het effect van de factor geslacht. De eerste vrouw is als het ware 'de lijsttrekker van de vrouwen' op een lijst. Het is daarom des te interessanter dat het effect van de variabele 'geslacht' in het zesde en finale model voor het eerst significant is voor $\alpha = 0,01$.

Voorts blijkt dat ook allochtone kandidaten significant meer voorkeurstemmen halen wanneer de lijstfactoren in model vijf aan het verklaringsmodel worden toegevoegd. Hoe dit te begrijpen? Allochtonen kregen, op enkele uitzonderingen na, telkens relatief lage plaatsen toegewezen. Aangezien een hogere plaats doorgaans meer voorkeurstemmen oplevert (*ex post*), is dit uiteraard een electorale handicap voor de allochtone kandidaten. Wanneer we rekening houden met deze

46. Gezien het grote aantal variabelen in het finale model (22), hebben we er voor geopteerd om de 'adjusted R²' te gebruiken als maatstaf voor verklaarde variantie.

47. 7,4% van de vrouwelijke kandidaten zetelde reeds in een districtsraad, terwijl deze proportie 18,4% bedraagt bij de mannelijke kandidaten in de onderzoekspopulatie.

48. Wanneer we de variabele 'eerste vrouw' niet in de verklaringsmodellen opnemen, zou de beta van de variabele 'vrouw' in de vijfde en zesde stap stijgen tot 0,105.

lijstkenmerken, zien we dus dat allochtone kandidaten significant meer stemmen behalen ($\beta = 0,10$).⁴⁹

Deze laatste bevindingen zijn dus toch in overeenstemming met de uitgangspunten die we in hypothese 1 hebben verwoord: mensen die 'duidelijk' tot een politiek ondervertegenwoordigde groep behoren, met name vrouwen en allochtonen, scoren beter. Factoren als opleiding (laaggeschoold of niet) en leeftijd (jongeren en ouderen) hebben dan weer geen significante invloed op het aantal voorkeurstemmen die een kandidaat behaalt. Dat deze kenmerken niet direct afleesbaar zijn uit de naam van de kandidaat, speelt hierbij wellicht een belangrijke rol. Samenvattend kunnen we stellen dat enkel bepaalde "salient characteristics" van kandidaten,⁵⁰ met name geslacht en etnische afkomst, een significante invloed hebben op de proportie voorkeurstemmen die ze behalen.

B. Gekendheid uit interpersoonlijk contact (sociale insertie)

Een tweede mogelijke verklaringslogica behelst de sociale insertie van een kandidaat, hier gemeten aan de hand van het al dan niet hebben van een lokaal representatief beroep en de participatie aan het verenigingsleven. Net zoals bij de demografische factoren, is de verklaringskracht van deze factoren beperkt: de variabelen uit het tweede regressiemodel verklaren samen slechts 1,6% van de variantie. Het feit dat men een lokaal representatief beroep uitoefent, blijkt zelfs nooit een statistisch betekenisvol effect te hebben.

Het loont nochtans wel om in meerdere soorten verenigingen intensief te participeren. Het effect van de variabele 'verenigingsleven' is in het tweede en het derde model statistisch significant voor $\alpha = 0,01$ en bedraagt respectievelijk 0,11 en 0,13. De effectparameter van deze variabele daalt echter vrij krachtig naarmate de politiek endogene variabelen in modellen vier en vijf aan de verklaringsmodellen worden toegevoegd. We stellen met name vast dat diegenen die goed ingebed zijn in het lokale verenigingsleven veel vaker in de vroegere niet rechtstreeks verkozen districtsraad zetelden, maar ook meestal een betere plaats krijgen op de verkiezingslijsten van de nieuwe districtsraadsverkiezingen.⁵¹ Het zijn bij uitstek deze factoren die respectievelijk in modellen vier ($\beta = 0,08$) en vijf ($\beta = 0,06$) een

49. We moeten hier evenwel bij vermelden dat allochtone kandidaten in onze steekproef ondervertegenwoordigd waren. Mogelijk is dit beperkt aantal allochtonen niet representatief voor de populatie. Een analyse op populatieniveau bevestigt echter onze bevindingen. De variabele "allochtoon" is significant vanaf de introductie van lijstgebonden factoren (sig. = 0,012), en wordt in de laatste stap significant tot op 0,001.

50. CUTLER, F., *The Simplest Shortcut of All: Sociodemographic Characteristics and Electoral Choice*, *The Journal of Politics*, vol. 64, 2002, p. 478.

51. De correlatiecoëfficiënten tussen *sociale insertie enerzijds en ervaring hebben in de vroegere niet-verkozen districtsraden en de plaats die een kandidaat op een lijst bekleedt anderzijds*, zijn respectievelijk 0,196 en 0,197, en zijn beiden statistisch significant voor $\alpha = 0,01$.

gevoelige daling van het effect van 'participatie aan het verenigingsleven' met zich meebrengen.

Dit lijkt te wijzen op het feit dat mensen die intensief participeren aan het verenigingsleven als het ware de preferentiële 'gesprekspartners' zijn van de politieke partijen. Bij verkiezingen krijgen zij vaak hogere en dus meer zichtbare plaatsen op de lijst. Maar van op deze goede plaatsen blijken deze intensieve participanten het nauwelijks beter te doen dan anderen die op een vergelijkbare plaats staan maar niet of nauwelijks participeren aan het lokale verenigingsleven.

In de analyses waarvan de neerslag in tabel 1 te zien is, hebben we enkel rekening gehouden met een geaggregeerde indicator met betrekking tot de sociale insertie van de kandidaten. We hebben evenwel ook een analyse gedaan op basis van de negen afzonderlijke soorten verenigingen.⁵² Deze analyse brengt aan het licht dat vooral het lidmaatschap van socio-culturele verenigingen een significante invloed heeft op het aantal voorkeurstemmen dat een kandidaat behaalt.⁵³ Mogelijk heeft dit te maken met de grotere omvang en/of activiteitsgraad van deze verenigingen. Toch geldt ook hier dat het effect van deze variabele enkel in het tweede en het derde regressiemodel statistisch significant is.

C. Bekendheid uit niet-politieke maatschappelijke sferen

In tegenstelling tot de gekendheid uit interpersoonlijk contact blijft het effect van de bekendheid wel statistisch significant tot in de laatste stap ($\alpha = 0,001$ vanaf de introductie van deze variabele). Nochtans heeft deze variabele slechts een geringe impact op de evolutie van de globale verklarende kracht van de verklaringmodellen. De R^2 stijgt van 0,016 in model twee (zonder 'bekendheid') naar 0,037 in model drie (met 'bekendheid'). De betacoëfficiënt van de variabele bekendheid blijft echter ook na toevoeging van de politiek endogene factoren relatief hoog. In het finale zesde verklaringmodel bedraagt de gestandaardiseerde effectparameter nog steeds 0,163. De variabele blijkt na 'lijsttrekker', 'plaats op de lijst' en 'opkomen op een Vlaams Blok-lijst' zelfs de meeste verklaringskrachten te hebben.⁵⁴

Aangezien er bij lokale verkiezingen veel minder bekende namen op de lijsten staan dan bij federale verkiezingen,⁵⁵ is deze bevinding al bij al geen grote verras-

52. De negen afzonderlijke verenigingsvariabelen vervingen de geaggregeerde variabele, alle andere variabelen bleven dezelfde.

53. Aangezien het bij politieke verenigingen meestal gaat om partijlidmaatschap, hebben we deze bij de constructie van de verenigingsvariabele buiten beschouwing gelaten.

54. Men kan evenwel opwerpen dat het ook hier om een relatief klein aantal gevallen gaat (er waren slechts negen BA's aanwezig in de steekproef), maar een analyse op populatieniveau bevestigt wederom deze bevinding.

55. De uitzondering hier is het district Antwerpen, waar zowat elke partij enkele BA's op de lijst had staan.

sing. Enkele voorbeelden van goedscorende BA's zijn de in Vlaanderen bekende schrijver Tom Lanoye en de zanger/presentator Marcel Vanhilt.

De hypothese dat kandidaten die een brede naambekend hebben verworven in niet-politieke maatschappelijke sferen meer voorkeurstemmen krijgen, wordt dan ook bevestigd.

D. Gekendheid uit politieke activiteiten

Dat gekendheid uit politieke activiteiten een belangrijke rol speelt, valt alleszins duidelijk af te lezen uit de evolutie van de R^2 . Deze stijgt bij de overgang van het derde naar het vierde regressiemodel met 14,4%. Van de vier variabelen die additioneel worden toegevoegd, met name tijd geïnvesteerd in campagne, verwantschap aan een bekend politicus, gezeteld in districtsraad en ooit al verkozen, zijn er dan ook drie aanvankelijk statistisch significant voor $\alpha = 0,001$. Enkel verwantschap aan een bekend politicus is in de vierde stap slechts statistisch significant voor $\alpha = 0,05$.

Dat veel politici ervan uitgaan dat *campagnevoeren* hen meer stemmen oplevert, blijkt uit een navraag naar de intensiteit van hun campagnevoering: 38,4% van de kandidaten zegt veel tot zeer veel tijd te hebben geïnvesteerd in zijn of haar campagne. Uit het vierde regressiemodel in tabel 1 blijkt bovendien dat kandidaten die zeggen dat ze zeer veel tijd in hun campagne hebben gestoken ook significant meer voorkeurstemmen behaalden ($\alpha = 0,001$). Hierbij moeten we wel vermelden dat de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt voor deze variabele halveert van 0,184 naar 0,097 na toevoeging van lijstfactoren in het vijfde regressiemodel. Waarschijnlijk zal hier ook een bepaalde mate van sociale wenselijkheid meespelen. Kandidaten die hoger op een lijst staan, zullen meer energie stoppen in hun campagne omdat dit van hen verwacht wordt. Anderzijds worden ze hiervoor beter ondersteund door hun partijen.⁵⁶ Dit blijkt ook uit een analyse van de verkiezingspropaganda uit de periode voor de verkiezingen. Hoe dan ook blijft het effect van deze variabele ook in het finale regressiemodel statistisch significant voor $\alpha = 0,001$. Kortom, de intensiteit van de gevoerde campagne heeft wel degelijk een belangrijke invloed op de individuele verkiezingsuitslag.

Bekendheid uit politieke activiteiten straalt zelfs af op verwanten en levert hen een electorale bonus op. In de vierde stap van ons model lijkt deze nog bescheiden ($\beta = 0,098$), maar het gaat wel degelijk om een significant effect ($\alpha = 0,05$). Na controle voor lijstkenmerken is het effect van deze variabele zelfs significant tot op 0,001 – hoewel de beta-waarde daalt tot 0,085. Ook na toevoeging van variabe-

56. De correlatie tussen de variabele "plaats op de lijst" en "campagne voeren" is dan ook statistisch significant ($r = -0,205^{**}$). Hoe hoger een kandidaat op de lijst staat, hoe meer tijd hij zegt geïnvesteerd te hebben in zijn campagne.

len die het partijtoebehoren in rekening brengen blijft dit effect statistisch significant voor $\alpha = 0,01$.

Ook het feit *ooit al gezeteld te hebben in een districtsraad* blijkt initieel (vierde model) meer voorkeurstemmen op te leveren ($\beta = 0,208^{***}$). Maar hier zien we dat het effect van deze variabele niet langer statistisch significant is vanaf het vijfde geneste model ($\beta = 0,044$). Dit heeft vooral te maken met het feit dat 15 van de 28 lijsttrekkers uit de steekproef, ooit al eens in een districtsraad hebben gezeteld, waardoor deze variabele een deel van het lijsttrekkerseffect incorporeerde. Dit duidt er tevens op dat de partijen hun districtsraadsleden ook uitgespeeld hebben.⁵⁷

Het bij vorige verkiezingen *verkozen zijn* voor een mandaat in de gemeenteraad, de provincieraad of het parlement blijkt een significante positieve invloed te hebben op het aantal voorkeurstemmen dat een kandidaat haalt. Deze kandidaten kunnen wellicht rekenen op de trouwe aanhang van een aantal kiezers die voorheen reeds op hen gestemd hebben. Een andere mogelijke verklaring is dat deze kandidaten de mogelijkheid hadden om aan dienstbetoon te doen, en op deze manier enige gekendheid en/of steun verwierven. We moeten hier evenwel ook aan toevoegen dat ook de beta-waarde van deze variabele een duik neemt na toevoeging van lijstfactoren, in dit geval van 0,184 naar 0,136.

We kunnen concluderen dat gekendheid uit politieke activiteiten een rol speelt bij de kiezer: kandidaten die intensief campagne voeren en/of in het verleden reeds een verkozen politiek mandaat bekleedden, krijgen meer voorkeurstemmen, en dat los van onder andere hun plaats op de lijst en de partij waar ze voor opkwamen. Zelfs verwantschap aan een bekend politicus levert extra voorkeurstemmen op.

E. Lijstkenmerken

Gegeven het feit dat lijstvormers gemiddeld een zestal maanden bezig zijn met het opstellen van een lijst,⁵⁸ is het interessant om te weten in welke mate kenmerken van de kandidaten, dan wel pure lijstkenmerken bepalen hoeveel voorkeurstemmen kandidaten behalen.

57. Dit lijkt vooral voor SP en VLD een bewuste keuze te zijn geweest (telkens 4 op de 5 lijsttrekkers). De CVP lijkt dan weer vooral kandidaten uit te spelen die op een ander beleidsniveau hun sporen verdiend hebben: drie van de vijf CVP-lijsttrekkers uit de steekproef had reeds een mandaat bekleed op een hoger niveau.
58. De mediaan was 5 maanden en de standaardafwijking bedroeg 2,74 maanden. Er blijken trouwens duidelijke verschillen te bestaan tussen de partijen onderling: bij VU-ID (7,27) en de CVP (7,09) duurde de lijstvorming beduidend langer dan bij de andere vier partijen (allen gemiddeld rond de vijf maanden).

Het belang van de lijstfactoren, die allen te maken hebben met de plaats die een kandidaat inneemt op de kieslijst, kan alleszins moeilijk onderschat worden. De sprong in R^2 is markant: de toevoeging van lijstfactoren doet de verklaringskracht van het vijfde model met 45,5 procentpunten stijgen.

Een eerste variabele die hier aan de oorsprong van ligt is de variabele 'plaats op de lijst'. Deze is zowel in het vijfde als in het zesde model significant voor $\alpha = 0,001$. De gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van deze variabele is dan ook vrij groot. In model vijf is deze 0,142 en in model zes zelfs 0,171. Zoals boven reeds aangehaald werd, gaat het hier echter om een continue vertaling van de plaats op de lijst. Het is best mogelijk dat bepaalde plaatsen op de lijst een specifieke 'aan-trekkingskracht' hebben.

In de eerste plaats denken we hierbij aan de *lijsttrekker*. Deze factor blijkt inderdaad een zeer belangrijke rol te spelen. De gestandaardiseerde regressie-coëfficiënt van deze variabele ($\beta = 0,624$ in het zesde model) ligt vele malen hoger dan de tweede belangrijkste factor, met name de hierboven vermelde plaats op de lijst. De vraag is hoe we dit effect moeten interpreteren. Het is alleszins eenvoudiger om vast te stellen wat het effect *niet* inhoudt: lijsttrekkers scoren significant beter dan de andere kandidaten op een lijst, en dit los van bijvoorbeeld hun sociale insertie, politieke ervaring of geslacht. Concreet lijkt een kandidaat wanneer hij op de eerste plaats gezet wordt sowieso significant meer stemmen te behalen dan op om het even welke andere plaats op een lijst. Hiervoor zijn verschillende verklaringen te bedenken. Allereerst is het best mogelijk dat een kiezer de voorman van zijn partij de hoogte in wil stuwen in 'de pop-poll' der kandidaten. Een tweede mogelijke verklaring is dat de kiezer zich akkoord verklaart met de lijstvolgorde door op de lijsttrekker te stemmen. In die zin zouden we een stem voor de lijsttrekker paradoxaal genoeg een 'gepersonaliseerde lijststem' kunnen noemen.

Een andere hypothese gaat ervan uit dat ook de kandidaten die niet fungeren als lijsttrekker maar wel als eerste van een kolom op het computerscherm prijken sowieso meer stemmen trekken. De effectparameter van deze variabele is echter niet significant. Het is niet ondenkbaar dat sommige specifieke partijelectoraten hier wel rekening mee houden. Enkele lijstvormers van SP en het Vlaams Blok gaven alleszins expliciet aan dat zij deze plaats als een belangrijke plaats op de lijst beschouwden. Bij de lijstvorming werd hier rekening mee gehouden. Zo stond op de Wilrijkse SP-lijst een bekend ex-districtsraadslid op de "valse lijsttrekker"-plaats. De persoon in kwestie behaalde een uitstekende score,⁵⁹ maar men kan zich de vraag stellen in hoeverre dit niet eerder met persoonlijke dan met lijstspecifieke kenmerken te maken had. Vooralsnog lijkt er onvoldoende bewijs te zijn voor het feit dat een 'valse lijsttrekkerplaats' *an sich* meer voorkeurstemmen oplevert.

59. 458 stemmen versus 534 stemmen voor de lijsttrekker en 360 stemmen voor de lijstduwer.

Een derde hypothese in verband met lijstkenmerken die we wilden toetsen, behandelde de combinatie van de factoren "geslacht" en "plaats op de lijst".⁶⁰ De vraag die we ons stelden was: krijgen de *hoogstgeplaatste vrouwen* significant meer stemmen? Dit blijkt het geval te zijn: de effectparameter van deze variabele is vanaf stap vijf significant tot op 0,001.

Deze combinatie tussen geslacht en plaats blijkt een groter effect te hebben dan de variabele geslacht *an sich*. Vele kiezers die expliciet hun stem aan een vrouw willen geven, doen dit blijkbaar door op de hoogst geplaatste vrouw te stemmen. Het kan hier om een strategische stemtoewijzing gaan, maar evengoed om een "gemakkelijkheidsoplossing": de eerste vrouw is immers eveneens de meest zichtbare vrouw.

Tenslotte blijkt ook de *lijstduwerplaats* bepalend voor het aantal voorkeurstemmen dat een kandidaat behaalt. Een lijstduwerplaats levert meer voorkeurstemmen op en dit los van de andere variabelen die in de verklaringsmodellen werden geïntroduceerd. Het effect is evenwel veel minder krachtig dan dat van bijvoorbeeld de lijsttrekkerplaats. De beta-coëfficiënt voor de variabele 'lijstduwer' bedraagt in het zesde en finale model 0,077 en is statistisch significant voor $\alpha = 0,01$.

De hypothese dat kandidaten die een hogere plaats op de lijst krijgen, de eerste vrouw op de lijst zijn of lijsttrekker zijn, meer voorkeurstemmen halen, wordt bevestigd. Deze kandidaten hebben dus een dubbel voordeel. Zij kunnen van op deze hogere plaatsen niet alleen meer profiteren van de voorraad lijststemmen,⁶¹ ze behalen tevens van op deze meer zichtbare plaatsen sowieso meer voorkeurstemmen.

F. Partijtoebehoren

Naast de lijstfactoren is er echter nog één externe factor die we nog niet besproken hebben, met name partijtoebehoren. Het is mogelijk dat kandidaten meer/minder voorkeurstemmen krijgen omdat ze simpelweg 'op de juiste/foute lijst staan'. Om dit te toetsen, namen we vijf dummy-variabelen op, die betrekking hadden op het toebehoren tot de partijen SP, CVP, VU-ID, VLD en Vlaams Blok. Dat deze factor (in beperkte mate) meespeelt, blijkt alleszins uit de verandering in de R^2 . In vergelijking met model vijf biedt het zesde model een extra verklaringskracht van 4 procentpunten. In de praktijk blijken vooral Vlaams Blok- en VU-ID-lijsten respectievelijk statistisch significant meer (Vlaams Blok) en minder (VU-ID) voorkeurstemmen op te leveren.

60. Het zou interessant zijn om na te gaan of een dergelijk effect ook optreedt bij de combinatie van 'etnische afkomst' en 'plaats op de lijst'. Scoort de eerste allochtoon (eerste kandidaat van Marokkaanse/Turkse... afkomst) significant beter? Omwille van het lage aantal relevante onderzoekselementen kunnen we hierover geen uitspraak doen.

61. Al speelt het aantal lijststemmen voor de zeteltoewijzing bij lokale verkiezingen een minder belangrijke rol.

Dat het Vlaams Blok voor de vierde opeenvolgende maal in Antwerpen een stevige vooruitgang boekte, uit zich ook in het feit dat opkomen op een Vlaams Bloklijst op zichzelf garant staat voor een hoop extra voorkeurstemmen. Deze variabele blijkt bijna even belangrijk te zijn als de plaats die men op een lijst bekleedt ($\beta = -0,167$). Het omgekeerde gold dan weer voor VU-ID-kandidaten. Kandidaten die opkwamen voor deze traditioneel 'kleinere' partij scoorden sowieso significant slechter ($\beta = -0,118$). Kandidaten die op een Agalev⁶², CVP-, of SP-lijst opkwamen, behaalden niet significant meer (of minder) voorkeurstemmen.

V. Besluit

In deze bijdrage onderzochten we waarom bepaalde verkiezingskandidaten significant beter scoren in termen van het aandeel voorkeurstemmen dan anderen. We richtten ons daarbij op lokale verkiezingen met een proportioneel verkiezingssysteem, waarbij de kieslijsten evenveel kandidaten bevatten als er verkiesbare plaatsen zijn. In een dergelijke situatie kunnen we immers gebruik maken van grote-N methodologieën zoals regressieanalyse, die inzake causale analyse toch iets performanter zijn dan vergelijkbare kleine-N methodologieën.

Als specifieke onderzoekscasus bogen we ons over de Antwerpse districtsraadsverkiezingen die op 8 oktober 2000 plaatsvonden. Omdat we ons niet enkel wilden beperken tot variabelen die afleidbaar zijn uit beschikbare administratieve gegevens baseerden we ons op surveygegevens afkomstig uit een schriftelijke bevraging van de 1201 kandidaten. Een gevolg hiervan is wel dat we ons moeten tevreden stellen met een deel van de populatie. Maar met een responsgraad van bijna 51% en een relatief evenwichtige vertegenwoordiging van de subgroepen menen we hiervan toch een vrij betrouwbaar beeld te kunnen geven.

Een ander interessant aspect van deze onderzoekscasus is dat het hier in zekere zin om 'nieuwe' verkiezingen gaat. Sinds de Antwerpse fusie van 1983 werden immers niet langer verkiezingen georganiseerd op dit (sub-)lokale bestuursniveau. Een gevolg hiervan is dat de overgrote meerderheid van de verkiezingskandidaten voor het eerst opkwamen bij verkiezingen. Uit ander onderzoek blijkt immers dat incumbents de (lokale) verkiezingsuitslag domineren.⁶³ Kiezers zullen hier dus van andere heuristische gebruik moeten maken wanneer ze (een) voorkeurstem(men) willen uitbrengen.

Zo zou men er in deze situatie van uit kunnen gaan dat bepaalde politiek-exogene factoren – zoals socio-demografisch groepstoebehoren en intensiteit van de sociale insertie – zullen spelen. Vandaar dat we onze focus hebben opgesplitst in

62. Om het effect van een kandidatuur op een Agalev-lijst na te gaan, gebruikten we CVP als restcategorie.

63. LIESKE, J., o.c.; KREBS, T., o.c.

enerzijds drie politiek exogene factoren (socio-demografisch groepstoebehoren, sociale insertie en bekendheid uit niet-politieke maatschappelijke sferen) en anderzijds drie politiek endogene factoren (politieke actieradius, plaats op kieslijst en partijtoebehoren) die we stapsgewijze toevoegden aan onze regressiemodellen.

We zetten de belangrijkste resultaten van de zes factoren en de zes geneste verklaringsmodellen nu kort op een rij:

- Globaal gesproken krijgen sociaal-demografische minderheidsgroepen niet meer voorkeurstemmen. Dit verandert nochtans indien we controleren voor de (minder gunstige) plaatsen die ze innemen op de kieslijsten. In tegenstelling tot de minder zichtbare sociaal-demografische minderheidsgroepen (jongeren, ouderen, lageropgeleiden) behalen vrouwen en alloctonen dan wel significant meer voorkeurstemmen. Opvallend is dat we additioneel eveneens bewijs vonden voor het feit dat dit bij uitstek geldt voor de eerste vrouw op de lijst.
- Het is interessant dat we juist het omgekeerde elaboratiepatroon zien bij de variabelen die peilen naar de sociale insertie van de kandidaten. Globaal gesproken krijgen kandidaten die intensief participeren in het georganiseerde verenigingsleven duidelijk meer voorkeurstemmen dan diegenen die dit niet doen. Maar dit effect verdwijnt nagenoeg geheel als we controleren voor de plaats die ze innemen op de kieslijsten. De politieke partijen anticiperen blijkbaar op het positieve effect van een intensief verenigingslidmaatschap door deze kandidaten a priori een hogere plaats te geven op de kieslijsten.
- We kunnen er vervolgens niet naast dat bekendheid uit niet-politieke maatschappelijke sferen een veel belangrijker attribuut is voor een kandidaat bij (sub-)lokale verkiezingen dan de interpersoonlijke bekendheid die resulteert uit de intensieve participatie in verenigingen. In de laatste stap van ons model bedraagt de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt voor bekendheid 0,16 ($\alpha = 0,001$), terwijl de overeenkomstige waarde voor verenigingslidmaatschap slechts een derde daarvan bedraagt en niet significant is. Opmerkelijk is bovendien dat de effectparameter van de variabele bekendheid nauwelijks wordt aangetast door politiek endogene factoren zoals de plaats op de lijst.
- Zoals te verwachten was, zien we de verklaringkracht van de regressiemodellen sterk toenemen als we de politiek endogene variabelen toevoegen aan het model. Hoewel er strikt genomen geen 'incumbents' waren bij de Antwerpse districtsraadsverkiezingen waren er wel kandidaten die vroeger deel uitmaakten van de niet-rechtstreeks verkozen districtsraden en/of kandidaten die reeds verkozen zijn in andere politieke assemblees. Beide variabelen blijken in eerste instantie een sterk positief effect te hebben op de proportie voorkeurstemmen. Opvallend is evenwel dat de electorale meerwaarde van het lidmaatschap van de vroegere niet rechtstreeks verkozen districtsraden substantieel vermindert als we controleren voor de plaats op de lijst. Net zoals diegenen die intensief participeren in het verenigingsleven krijgen de vroegere districtsraadsleden doorgaans een hogere plaats en van op die plaats scoren ze nauwelijks beter dan kandidaten die nog geen districtsraadservaring hebben.

- Veruit de belangrijkste groep van (politiek endogene) variabelen in termen van verklaringskracht zijn de lijstkenmerken. We bedoelen hiermee de plaats die een kandidaat inneemt op de lijst. Indien we dit kenmerk op een continue wijze operationaliseren blijkt deze variabele inderdaad een positief effect te hebben. Hoe hoger iemand op de lijst staat, hoe meer stemmen hij/zij krijgt. Belangrijk is dat dit effect overeind blijft indien we controleren voor alle andere variabelen in onze verklaringsmodellen. Maar uiteraard zijn niet alle verschillen in rangnummer even relevant. Sommige plaatsen hebben kennelijk een unieke aantrekkingskracht bovenop het effect van het continue rangnummer. Dit is met name het geval voor de eerste vrouw ($\beta = 0,10$) en de lijstduwer ($\beta = 0,08$). Maar een lijsttrekkerplaats is zonder twijfel het nec plus ultra in termen van electorale aantrekkingskracht ($\beta = 0,62$). Onze resultaten lijken aan te tonen dat zelfs indien de lijsttrekker een hypothetische figuur was hij/zij toch nog significant meer stemmen zou krijgen dan de andere kandidaten op de lijst. Alles lijkt er dus op te wijzen dat een stem voor de lijsttrekker voor vele kiezers de functie vervult van een 'gepersonaliseerde' lijststem.
- Ten slotte blijkt dat kandidaten die opkomen voor Vlaams Blok ($\beta = 0,17$) en VU-ID ($\beta = -0,10$) respectievelijk significant meer en significant minder voorkeurstemmen achter hun naam krijgen dan kandidaten die op de kieslijst staan van een andere partij. Dat het hier respectievelijk over de meest en minst populaire onderzochte partij gaat geeft aan dat er een zekere verwevenheid bestaat tussen lijststemmen en voorkeurstemmen.

Met dit laatste resultaat stoten we trouwens op een nieuwe onderzoeksvraag. Het is immers best mogelijk dat de impact van de onderzochte factoren niet losstaat van de politieke partij. Helaas beschikken we in bepaalde gevallen over een te beperkt aantal onderzoekselementen om betrouwbare uitspraken te doen over deze interactie-effecten. In vervolgonderzoek waarin men zich beperkt tot administratieve gegevens die beschikbaar zijn op populatieniveau kan men hopelijk meer licht werpen op deze intrigerende onderzoeksvraag. Voorts kunnen we er niet naast dat het electorale belang van de individuele kandidaat niet altijd gelijkloopt met het electorale belang van de partij. Dit is met name het geval in een kiessysteem waarbij de kiezer meerdere voorkeurstemmen mag uitbrengen. Een kandidaat die relatief gesproken slechts een klein aantal voorkeurstemmen verwerft, kan zeer belangrijk zijn voor de partij als deze stemmen anders naar een andere partij zouden gegaan zijn. Toekomstig onderzoek zou ook aandacht moeten besteden aan dit electorale belang van de partij. Ten slotte zou het ook interessant zijn om na te gaan of deze resultaten ook opgaan in een meer landelijke context.

Appendix 1. Representativiteit van de steekproef

Tabel 2. Non respons geslacht en partij vergeleken met de overeenkomstige populatieverdeling.

Partij	Man		Vrouw	
	Steekproef	Populatie	Steekproef	Populatie
Agalev	10,3% (63)	8,7% (53,5)	10,3% (63)	8,0% (32,1)
SP	12,3% (75)	10,6% (64,7)	6,7% (41)	6,8% (41,7)
CVP	11,4% (70)	10,3% (63,1)	7,4% (45)	7,1% (43,3)
VU-ID	8,2% (50)	7,9% (48,4)	6,2% (38)	5,7% (35,1)
VLD	10,0% (61)	10,7% (65,7)	4,9% (30)	6,7% (40,8)
Vlaams Blok	8,0% (49)	10,6% (64,7)	4,4% (27)	6,8% (41,7)
Totaal	60,1% (368)	58,9% (360,2)	39,9% (244)	41,1% (251,7)

N (stkpr.) = 612; N (pop.) = 1201; df = 11; $X^2 = 46,3$; $p = 0,0000$

Tabel 3. Non respons leeftijd en partij vergeleken met de overeenkomstige populatieverdeling.

Partij	30 of jonger		31-65		Ouder dan 65	
	Steekproef	Populatie	Steekproef	Populatie	Steekproef	Populatie
Agalev	3,8% (23)	3,2% (19,4)	16,2% (99)	13,2% (80,5)	0,7% (4)	0,4% (2,5)
SP	3,8% (23)	3,3% (20,4)	14,2% (87)	13,4% (82,0)	1,0% (6)	0,7% (4,1)
CVP	2,9% (18)	3,7% (22,4)	13,9% (85)	12,2% (74,9)	2,0% (12)	1,5% (9,1)
VU-ID	2,9% (18)	3,4% (20,9)	9,8% (60)	9,0% (55,0)	1,6% (10)	1,2% (7,6)
VLD	2,5% (15)	3,5% (21,4)	10,8% (66)	12,1% (73,9)	1,6% (10)	1,8% (11,2)
Vlaams Blok	1,0% (6)	2,3% (14,0)	8,7% (53)	11,5% (70,3)	2,8% (17)	3,6% (21,9)
Totaal	16,8% (103)	19,4% (118,7)	73,5% (450)	71,4% (436,7)	9,6% (59)	9,2% (56,6)

N (stkpr.) = 612; N (pop.) = 1201; df = 17; $X^2 = 24,89$; $p = 0,0971$

SUMMARY

Determinants of preferential vote-shares in local elections. The district council elections in Antwerp of October 2000

In this paper we look for the factors determining the relative share of preferential votes of individual candidates. We focus on the district council elections in Antwerp that were held in October 2000. The unique aspect of this elections is that they are without precedent and because of this there are strictly speaking no incumbency-effects. Unlike other research that is based only on administrative data, we use survey data for 612 candidates. In this way we enlarge the explanatory potential of our models. Hence, we were able for instance to check the extent to which membership of voluntary associations expands the individual vote share. We find that social capital does matter but surprisingly this effect disappears as soon as ballot position effects are taken into account.